

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»
ІНСТИТУТ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ НАПН УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

ОБДАРОВАНІ ДІТИ – ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЕРЖАВИ

МАТЕРІАЛИ

ХІІ-ї Міжнародної науково-практичної конференції

1–8 липня 2019 року

м. Чорноморськ, Одеська область

О-13 Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави: матеріали XII-ї Міжнародної науково-практичної конференції (1–8 липня 2019 року, м. Чорноморськ, Одеська область). – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019 – 390 с.

У збірник увійшли статті та тези учасників науково-практичної конференції «Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави», у яких розкрито сучасні наукові підходи, теорії, концепції та технології з проблем діагностики, розвитку та підтримки обдарованої особистості в освітньому середовищі та соціумі.

Роботи учасників присвячені основним тематичним напрямкам конференції, серед яких:

- 📖 сучасні наукові концепції та підходи до вивчення обдарованості особистості;
- 📖 інноваційні проекти, програми, технології, методики розвитку й освіти обдарованих дітей і молоді;
- 📖 формування компетентностей обдарованої особистості в умовах Нової української школи;
- 📖 діагностика, проектування і прогнозування розвитку обдарованості особистості;
- 📖 підготовка фахівців для роботи з обдарованими дітьми та молоддю;
- 📖 технології розвитку здібностей та обдарованості дітей дошкільного віку, STREAM-освіта дошкільників;
- 📖 супровід і підтримка розвитку обдарованої особистості й особливості формування в неї успішних життєвих стратегій.

Видання рекомендовано для науковців, керівників і представників освітніх закладів, інститутів післядипломної освіти, педагогічних працівників усіх ланок системи освіти, психологів, соціологів та інших фахівців.

Статті подано в авторській редакції (збережено стилістику, орфографію та мову).
Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела тощо.

самостійність, розвивати критичне сприйняття дійсності, учити доводити розпочате до логічного завершення. Активно залучати до участі в районних, обласних, Всеукраїнських конференціях, конкурсах, олімпіадах. Використовувати творчу діяльність вихованців під час проведення різних видів масових заходів, відкритих занять, свят.

Перспективним вирішенням проблеми роботи з обдарованими дітьми може стати організація такого освітнього процесу, який започаткує технологію пошуку й відбору обдарованих учнів та створить умови для розвитку їхніх природних творчих потенцій. А така цілеспрямована, систематична робота можлива лише за умови створення та поетапної реалізації спеціально розроблених програм пошуку, навчання, виховання і розвитку обдарованих дітей.

На завершення хочеться поділитися формулою успіху обдарованої дитини – це бажання та цілеспрямованість учня, допомога вчителя та підтримка батьків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буйністрович О.Ю. Обдарована дитина – цвіт нації. – Острог, 2014. – 39с.
2. Вовнянко Т.С. «Проблема дитячої обдарованості у сучасних дослідженнях»: http://osvita.ua/school/lessons_summary/psychology/46963/
3. Гільбух Ю.З. Розумово обдарована дитина. - К.: Либідь, 2002. -112с
4. Іщенко Н.П. СИСТЕМИ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ В ЗНЗ: <http://tme.uio.edu.ua/docs/almanax/21.pdf>
5. Туріщева Л.В. Робота з обдарованими дітьми//Географія (Основа).-2007.-№ 11-12.-с.78-79.
6. Штагер О. Шукаємо обдаровану дитину // Директор школи.-2010.-№ 40.-с.29-30.

Подшивайлов Федір Михайлович,

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник відділу проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини Національної академії педагогічних наук України, м. Київ

Подшивайлова Лідія Іванівна,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної, вікової та педагогічної психології Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

Кулініч Марія Петрівна,

магістрантка Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

АДАПТАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ДИТИНИ РАННЬОГО ВІКУ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ЇЇ ОБДАРОВАНОСТІ

У тезах розглядаються адаптаційні можливості дитини раннього віку в контексті розвитку її обдарованості в умовах закладу дошкільної освіти. Наголошується, що робота з дітьми повинна мати характер зовнішньої підтримки і стимулювання природнього прагнення дитини орієнтуватися в оточуючому середовищі, пізнавати його шляхом дослідження і творчого перетворення. Така взаємодія дорослих з дитиною буде розширювати її адаптаційні можливості уже в ранньому віці і тим самим створювати умови для розвитку природньої обдарованості дитини.

Ключові слова: обдарованість, адаптація, мобілізаційна складова мотиваційної сфери особистості, ранній вік, заклад дошкільної освіти.

Процес звикання дитини до дитячого садка досить тривалий і пов'язаний зі значним напруженням усіх фізіологічних систем дитячого організму, а оскільки адаптаційні можливості дитини в ранньому віці обмежені, то різкий перехід у нову соціальну ситуацію і тривале перебування в стресовому стані можуть призвести до емоційних порушень або уповільнення

психофізичного темпу розвитку. Адаптація та пов'язаний з нею адаптаційний період – серйозне випробування для малюків.

У зв'язку з цим важливим є здійснення цілеспрямованої організації процесу звикання дітей до умов дошкільного закладу, що сприяло б адекватному, безболісному пристосуванню дітей до нових умов, збереженню і зміцненню їх психічного та фізичного здоров'я. Виникає потреба у створенні й розробці цілісної системи засобів, прийомів і методів, сукупність яких могла б забезпечити сприятливі умови підвищення адаптаційних можливостей дітей та швидкого ефективного подолання наслідків переживання дітьми стресового стану.

Одним із завдань закладу дошкільної освіти є створення умов для повноцінного проживання дитиною всіх етапів дитинства, в тому числі раннього віку, особливу увагу приділяючи при цьому співпраці з сім'єю.

Проблема адаптації є предметом широкого міждисциплінарного вивчення у біології, фізіології, медицині, психології, соціології тощо. Ми зосередимо увагу на розгляді психологічних аспектів адаптації.

Значна увага проблемі пристосування дітей до умов суспільного виховання приділяється в сучасних дослідженнях багатьох вчених різних країн. Доведено, що початок перебування у дошкільній установі пов'язаний зі значними несприятливими емоційно-психологічними змінами особистості, корекція яких потребує цілеспрямованого виховного впливу.

Швидкоплинність різноманітних змін сучасного інформаційного середовища на тлі погіршення фізичного та психічного здоров'я дітей створюють серйозні виклики для адаптаційних можливостей дітей раннього віку, тому актуальність дослідження психологічних особливостей адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти є очевидною і гостро постає щоразу з приходом у дитячий садок нового покоління дітей.

У науковій літературі є багато визначень поняття «адаптація», що характеризує її неоднозначно в світлі розгляду у різноманітних галузях наукового пізнання [1]. Адаптаційні процеси виступають важливим показником онтогенетичного розвитку дитини [3]. Під адаптацією дитини до дитячого садка розуміється процес пристосування до умов нового середовища. Вона виступає активним процесом, який призводить або до позитивних, або до негативних результатів.

Щодо розуміння сутності «адаптації» в науковому середовищі існує два різні підходи. Так, науковці першого напрямку твердять, що сутність адаптації полягає у пристосуванні організму й особистості до впливу нових подразників або до нових умов діяльності й життя в цілому. Прихильники другого напрямку схилиються до твердження, що особистість в процесі адаптації не лише пристосовується до середовища, а й активно взаємодіє з нею, пристосовуючи її до себе, змінюючи у власних інтересах [2, 4]. Даний підхід дозволяє зробити акцент на активності особистості в процесі її взаємодії з зовнішнім оточенням, розмежувати поняття біологічної та соціальної адаптації, вийти в площину психіки людини і шукати шляхи розв'язання завдань адаптації дитини до нових мінливих умов середовища саме в ній.

Труднощі адаптації дітей раннього віку достатньо вивчені та описані в психолого-педагогічній літературі, однак пошук шляхів їхнього подолання буде неефективним, поки ми будемо знаходитись у площині цих труднощів. Розв'язати задачу можна лише вийшовши за її межі, піднявшись над проблемою. На нашу думку, саме такою є площина психіки людини, саме в ній знаходяться механізми вирішення багатьох (якщо не всіх) труднощів та негараздів у житті людини.

У своїй попередній праці «Обдарованість як індивідуальна та соціальна проблема» [6] нами було запропоновано розглядати обдарованість, вслід за В. Д. Шадріковим [7] в його розумінні здібностей, як властивості, характерної для кожної особистості, коли обдарованість є своєрідним проявом та реалізацією психічних функцій. Обдарованість, виходячи з цих позицій, можна вважати центром, ядром простору психіки людини, де перетинаються осі координат психічних

властивостей, що й задають індивідуальну міру їх вираженості у процесі своєрідного освоєння і реалізації різноманітної діяльності.

Аналогічно тому, коли мотиваційна сфера особистості розглядається як центр, ядро простору мотиваційних процесів [5]. Адаптаційні можливості психіки людини, згідно розробленої Ф. М. Подшивайловим структурно-функціональної моделі мотиваційної сфери особистості, заходяться у площині мобілізаційної складової (як системи закріплених у прижиттєвому досвіді задатків на рівні характеру, індивідуального стилю, що забезпечують стабільність життєдіяльності особистості). Мобілізаційна складова мотиваційної сфери інтеграційно забезпечує стійкість особистості в різних проявах її активності у процесі взаємодії з навколишнім світом [5].

А тому дуже важливим є зміщення акцентів як у теоретичних, прикладних, так і практичних дослідженнях проблеми адаптації дитини з виявлення і опису її труднощів на пошук і виявлення сильних психічних функцій (сторін) людини. Саме знання сильних особливостей психіки дитини дає можливість повної реалізації педагогічного принципу «опори на позитивне» у процесі створення сприятливих умов для всебічного цілісного розвитку життєстійкої особистості в закладах освіти, зокрема дошкільної.

Психологічні особливості, властивості й якості особистості взаємопов'язані і утворюють адаптивність (особистісний адаптаційний потенціал).

У психолого-педагогічних дослідженнях широко розповсюджена думка, що від типу темпераменту дитини-дошкільника залежать її адаптаційні можливості. Зокрема зазначається, що найменше проблем з адаптацією у закладі дошкільної освіти виникає у дітей-сангвініків та дітей-холериків. Діти-сангвініки дуже швидко освоюються в дитячому саду. У них швидко відбувається звикання до вихователя і однолітків. Діти-холерики завжди знають чого хочуть, наполегливі, надмірно самостійні, рішучі та хоробрі, запальні й агресивні, схильні до спалахів гніву, забіяки і крикуни, але у процесі виховання можуть заспокоїтися. Однак інші групи дітей з темпераментом флегматиків та меланхоліків більш повільно адаптуються до закладу дошкільної освіти. Діти-флегматики – повільні, мовчуні, спокійні, мало рухаються. Діти-флегматики щирі та відкриті, але довго адаптуються до змін у середовищі. Діти-меланхоліки часто відчують недовіру до інших людей, але постійно вимагають до себе уваги. Їм потрібен час, щоб адаптуватися до навколишніх змін.

На нашу думку, таке трактування впливу типу темпераменту дитини на успішність її адаптації не зовсім відповідає дійсності. Оскільки у психологічних дослідженнях давно доведено, що тип темпераменту визначає динамічні особливості протікання психічних процесів і не визначає їх успішності. Успішність людини у різноманітних її проявах визначається індивідуальним стилем діяльності, який формується у життєвому досвіді. Розгляд дітей-флегматиків і дітей-меланхоліків як потенційно дезадаптивних є упередженням і може мати суттєві негативні наслідки в освітній діяльності педагогів.

Причини важкої адаптації, зокрема несформованість позитивного настановлення на відвідування дитячого закладу, несформованість навичок самообслуговування, відсутність спілкування з однолітками, невідповідність домашнього режиму режимові дитячого закладу, які називають традиційно, знаходяться поза межами психічної діяльності дитини, і знаходяться в площині умов зовнішнього середовища.

Вирішення проблем адаптації дитини до дитячого садка необхідно будувати в декількох напрямках, зокрема, це робота з батьками, робота з педагогами групи, які приймають малюків, а також робота з дітьми. При цьому робота з вихователями і батьками має носити здебільшого просвітницький і корегувальний характер стосовно розвитку їх дійсно гуманного ставлення до дитини, коли увага дорослих зосереджена на сильних сторонах дитячої психіки, на їх кращих позитивних рисах. І всі педагогічні, виховні впливи здійснюються з «опорою на позитивне» в

дитині, тоді її слабкі сторони будуть захищеними від надмірного втручання дорослих. Як наслідок, дитина буде ставати все більш адаптивною до нових умов і буде набувати позитивного досвіду розглядати нове середовище як засіб розвитку її внутрішніх можливостей та розширення можливостей задоволення конструктивних дослідницьких і, зрештою, творчих потреб в освоєнні зовнішнього світу.

Отже, робота з дітьми за таких умов буде набувати характеру зовнішньої підтримки і стимулювання природного прагнення дитини орієнтуватися в оточуючому середовищі, пізнавати його шляхом дослідження і творчого перетворення. Саме така взаємодія дорослих з дитиною буде розширювати її адаптаційні можливості уже в ранньому віці і тим самим створювати умови для розвитку природної обдарованості дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаптация ребенка к условиям детского сада: управление процессом, диагностика, рекомендации / сост. Н. Соколова. – Волгоград: Учитель, 2008. – 188 с.
2. Белкина В. Адаптация детей раннего возраста к условиям ДООУ / В. Белкина. – Воронеж: Учитель, 2006. – 236 с.
3. Бочаріна Н. Особливості психологічної адаптації дітей раннього віку / Н. Бочаріна // Молодий вчений. – 2017. – № 4. – С. 228–232.
4. Никитина А. Программа психолого-педагогической помощи в период адаптации детей раннего возраста к условиям ДООУ / А. Никитина // Проблемы и перспективы науки и образования: материалы научно-практической конференции. – М., 2016. – С. 27–34.
5. Подшивайлов Ф. М. Теоретичне обґрунтування моделі мотиваційної сфери особистості / Федір Михайлович Подшивайлов // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – К.: Видавництво «Фенікс», 2017. – Т. XII. Психологія творчості. – Випуск 23. – С. 248–263.
7. Подшивайлова Л. І. Обдарованість як індивідуальна та соціальна проблема / Лідія Іванівна Подшивайлова // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України «Актуальні проблеми психології» у 12 томах / За ред. В. О. Моляко. – Т. 12. – Вип. 10. – Ч. 1. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 134–141.
8. Шадриков В. Д. Психология способностей / В. Д. Шадриков // Психология индивидуальных различий / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – С. 64–79.

Поліщук І. Ю.,

Радченко С. М.,

Радченко С. В.,

КПНЗ «Київська Мала академія наук
учнівської молоді», м. Київ
poligraf.kman@gmail.com

КОМПЕТЕНТІСНО СПРЯМОВАНА ОСВІТА – ІННОВАЦІЙНА ДОМІНАНТА РОЗВИТКУ КИЇВСЬКОЇ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

В Україні триває процес реформування освітньої системи, метою якого є створення нового інноваційного освітнього простору, де молодь набуває ключових компетентностей, необхідних для успішної життєдіяльності, та отримує можливість і ресурси для самореалізації та самовизначення у будь-якій сфері – навчанні, виробництві, бізнесі, науці. Запроваджено державні освітні стандарти, ухвалено концепції, створено програми, що визначають перелік базових компетентностей для дошкільної, початкової загальної, базової і повної середньої, вищої освіти, а от реалізація компетентнісного підходу в позашкільній освіті поки що знаходиться у стані розробки.